

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ АСОЦІАЦІЇ З ЄС

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УСЛОВИЯХ АССОЦИИ С ЕС

ECONOMIC SECURITY OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF ASSOCIATION WITH EU

У статті обґрунтовано потребу в перейнятті європейського досвіду з огляду на схожість структури економічних суб'єктів, висвітлено потребу у проведенні комплексних реформ, спрямованих на покращення умов діяльності підприємств, особливо малих та середніх.

Розглянуто основні положення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом в контексті їх впливу на діяльність та економічну безпеку малих та середніх підприємств (МСП) в Україні. Висвітлено позитивні та негативні наслідки прийняття ключових вимог, висунутих європейським співтовариством. Особлива увага приділялася оцінці створення зони вільної торгівлі (ЗВТ), як одного з найважливіших і найвпливовіших напрямків співробітництва з ЄС. Також у статті надано перелік основних змін, що вже було введено в дію у рамках виконання вимог асоціації. Так, описано нещодавні податкові зміни та проведено аналіз їх впливу на малий та середній бізнес.

Робота наголошує на потребі проведення послідовних, виважених та комплексних змін у всіх сферах (політичній, економічній, соціальній), навіть якщо в короткостроковій перспективі вони можуть спричинити негативний вплив, адже такі зміни спрямовані на перспективне зростання стабільності економіки нашої держави.

Ключові слова: асоціація з ЄС, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, протидія корупції, формування ЗВТ.

В статье обоснована необходимость в принятии европейского опыта ввиду сходства структуры экономических субъектов, освещены потребность в проведении комплексных реформ, направленных на улучшение условий деятельности предприятий, особенно малых и средних.

Рассмотрены основные положения Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом в контексте их влияния на деятельность и экономическую безопасность малых и средних предприятий (МСП) в Украине. Освещены позитивные и негативные последствия принятия ключевых требований, выдвинутых европейским сообществом. Особое внимание уделялось оценке создания зоны свободной торговли (ЗСТ), как одного из важнейших и самых влиятельных направлений сотрудничества с ЕС. Также в статье дан перечень основных изменений, которые уже были введены в действие в рамках выполнения требований ассоциации. Так, описано недавние налоговые изменения и проведен анализ их влияния на малый и средний бизнес.

Работа подчеркивает необходимость проведения последовательных, взвешенных и комплексных изменений во всех сферах (политической, экономической, социальной), даже

если в краткосрочной перспективе они могут оказать негативное влияние, ведь такие изменения направлены на перспективный рост стабильности экономики государства.

Ключевые слова: ассоциация с ЕС Соглашение об ассоциации между Украиной и ЕС, противодействие коррупции, формирование ЗСТ.

The article explains the necessity for the European experience in mind of the similarity of economic entities' structure, illuminates the necessity for comprehensive reforms to improve the business environment of enterprises, especially small and medium-sized enterprises.

The main provisions of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in the context of their impact on the operations and the economic security of small and medium-sized enterprises (SMEs) in Ukraine are described. The work highlights the positive and negative implications of the key demands made by the European Community. Particular attention is paid to assessing the creation of a free trade area (FTA), as one of the most important and most influential areas of cooperation with EU. The article also provides a list of the major changes that have been enacted as part of the requirements of the association. Thus, the recent tax changes are described and the analysis of their impact on the small and medium business is made.

The article explains the necessity for a coherent, balanced and comprehensive changes in all spheres (political, economic, social), even if they may have a negative impact in the short term, because such changes are aimed to promise growth of economic stability of the state.

Keywords: association with the EU, Association Agreement between Ukraine and the EU, counteraction of corruption, the formation of the FTA.

Вступ. В умовах сьогоденішньої соціально-економічної кризи в Україні, в умовах швидких і відчутних змін в умовах господарювання (починаючи від частих коливань курсу валют до зміни законодавства), основними суб'єктами, що можуть сформуванати позитивні тенденції, є малі та середні підприємства. Це можливо перш за все завдяки їх здатності швидше пристосуватися до нестабільних умов, оскільки вони мають просту функціональну структуру.

Проте при загостренні кризових явищ та появі значних дисбалансів в економіці, МСП теж стають під загрозу банкрутства.

Водночас Асоціація з ЄС для України – це можливість формування законодавчої бази, що відповідає європейським вимогам, доступ до технологій та можливість участі у різноманітних програмах розвитку, вихід на нові ринки збуту, залучення інвестицій. Проте в той же час деякі з вимог несуть певну загрозу вітчизняному виробнику і можуть сприяти зменшенню економічної безпеки певної частки учасників економічних відносин. Особливо це стосується знову ж таки малого і середнього підприємництва, оскільки саме воно обмежене у засобах боротьби з дестабілізуючими впливами: малому бізнесу важко отримати доступ до додаткового фінансування, технологій тощо.

Серед експертів та науковців ведуться активні дискусії щодо впливу даної асоціації на економічний розвиток країни, її місце на політичній арені, а також на діяльність вітчизняних підприємств. Проте питання впливу угоди на МСП не знайшло значного висвітлення.

Постановка завдання. Стаття покликана проаналізувати вплив євроінтеграційного процесу на малий та середній бізнес, визначити ступінь такого впливу та пояснити необхідність проведення змін як з точки зору покращення економічної безпеки держави, так і з точки зору МСП.

Методологія. Основним методом, що використовувався при написанні роботи, є метод теоретичного аналізу джерел інформації та систематизування отриманих знань, їх перенесення на практичне функціонування суб'єктів господарювання, а також прогнозування впливу економічних реформ на функціонування МСП.

Результати дослідження. Важливість малого та середнього бізнесу неможливо переоцінити. Він є базою розвитку економічної системи будь-якої країни, в тому числі і України. Так, перший заступник Голови Верховної Ради України Андрій Парубій назвав його «хребтом української економіки» [1]. Малий бізнес в тому числі визначає структуру ВВП. Згідно статистичним даним, більшу частину доданої вартості за витратами виробництва підприємств становили саме МСП (55,8%). І при цьому більше всього доданої вартості припадало на сферу оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів та мотоциклів [2]. Однак при цьому слід зазначити, що лівову долю підприємств у даній сфері становлять досить великі суб'єкти господарювання, котрі з метою оптимізації податків оформлюють співробітників як фізичних осіб-підприємців (наприклад, це дуже поширена практика серед крупних інтернет-магазинів).

З одного боку це є негативною тенденцією, оскільки податкові відрахування ФОП незначні, що призводить до зменшення податкових надходжень до бюджету. Проте з іншого боку, вони є регулярними, оскільки в певній мірі це вихід великого суб'єкта господарювання «з тіні».

В будь-якому разі це ще раз свідчить про те, що на даному етапі Україні необхідне перейняття європейського досвіду, адже за часткою малого та середнього бізнесу Україна наближається до європейських держав. Проте у нашій державі на нього здійснюється великий податковий тиск (податки є найбільшими в Європі), фінансовий (велика вартість кредитів та складність їх отримати, особливо для мікро-підприємств), законодавчо-адміністративний (Україна належить до держав з високою складністю започаткування та ведення бізнесу), для підприємств-імпортерів це також високий митний тиск, адже внаслідок високих митних тарифів та великої кількості податків вартість імпортованого товару зростає на 50% і більше. І, певно, найбільшою проблемою, що стримує розвиток МСП є високий ступінь корупції на всіх рівнях.

Всі ці системні проблеми призводять до ускладнення середовища функціонування малого і середнього бізнесу та зростання кількості

негативних чинників, що впливають на економічну безпеку МСП, а також зростання інтенсивності впливу таких чинників.

З огляду на це, асоціація з ЄС є для України пріоритетним напрямком в інтеграції зі світовими організаціями.

Першочерговим завданням є перш за все співробітництво у галузі протидії корупції (ст. 20, ст. 22)[4]. Дуже важливим є також такий аспект, як наближення України до європейських стандартів у галузі права та внутрішніх справ (в тому числі налагодження ефективної роботи органів юстиції і поліпшення захисту даних).

Важливим напрямком співпраці є співпраця у сфері захисту споживачів. І хоча даний аспект більше спрямований на покупців товарів чи послуг, проте він безпосередньо зачіпатиме і підприємства. Так, передбачається введення європейський стандартів контролю якості (ст.56-58) [4]. В даному випадку бізнес повинен буде виробляти товари (надавати послуги), що матиме якість європейського рівня. Таким чином, споживачі отримуватимуть якісний продукт. Водночас з точки зору МСП тут є як негативні сторони, так і позитивні, що прямо впливають на економічну безпеку. Ті суб'єкти господарювання, продукція чи послуги яких вже відповідають вимогам європейських стандартів, не потребуватимуть додаткових вкладень на переозброєння виробництва, закупівлю кращої, а, отже, дорожчої сировини, чи зміну виробничої політики взагалі. Таким чином вони отримають додаткову конкурентну перевагу на ринку.

З іншого боку, МСП, котрі обмежувалися у своїй діяльності стандартними технічними умовами (ТУ) повинні будуть шукати додаткові джерела фінансування для переходу до функціонування на якісно новому рівні. У зв'язку з цим є загроза банкрутства слабших підприємств, котрі не зможуть оперативно відреагувати на нові вимоги ринку.

У випадку, коли реформування буде здійснюватися послідовно, останній чинник не матиме такого великого впливу: реформування банківського сектору, створення активної та дієвої політики сприяння малому бізнесу дасть змогу підприємцям знаходити джерела фінансування.

Згідно з вимогами ЄС мають скасуватися ввізні мита (розділ IV, частина 2) [4]. Дана вимога теж є неоднозначною з точки зору малого і середнього бізнесу. В першу чергу може постраждати вітчизняний виробник – оскільки на ринок надійдуть товари високої якості, котрі по ціні зможуть конкурувати з товарами українського виробництва. Це стосується в тому числі і сфери торгівлі: наприклад, на сьогоднішній день високим попитом користується будівельне обладнання китайського та російського виробництва (Україна на даному ринку представлена не так масштабно), хоча часто обладнання європейського виробництва значно переважає його за якістю. Усунення

митних тарифів значно знизить вартість європейського товару і надасть конкурентну перевагу його імпортерам.

Водночас полегшення процедури митного оформлення та процесу імпорту взагалі надасть стимул до зростання обсягів імпорту та ввезення складного високотехнологічного обладнання, яке на сьогодні досить складно завозити – підприємства часто стикаються з проблемами вже на етапі закупівлі валюти для оплати контракту (заявка на покупку валюти може розглядатися НБУ не лише кілька днів, а й кільки тижнів) і повинні проходити досить складні процедури. Наприклад, підприємство може потрапити під валютний контроль у зв'язку з широким часовим розривом між покупкою валюти та безпосередньо митним оформленням товару і отримати штрафні санкції. В той час як така затримка від самого підприємства не залежить і пов'язана зі строками виробництва такої продукції (в деяких випадках це місяці) та термінами доставки (контейнерні перевезення з, наприклад, Китаю). Для малого бізнесу це є значною загрозою ширині його імпортової діяльності, адже мале підприємство обмежене у фінансових ресурсах, зв'язках і навіть персоналі.

В той же час створення зони вільної (ЗВТ) торгівлі сприятиме виходу на зовнішній ринок національного виробника. Однак ЗВТ – це в першу чергу засіб забезпечення європейської промисловості дешевшою українською сировиною, про що свідчить той факт, що у структурі товарного експорту до ЄС станом на 2014 рік переважають чорні метали (22,9%), руди, шлак і золу (9,3%), зернові (10,6%) [3]. Переважна сфера діяльності малого і середнього бізнесу – торгівля, а тому складно говорити про отримання ними переваг у вигляді можливості виходу на нові ринки.

Одним з важливих напрямів, що стимулюватимуть розвиток малого бізнесу у сфері виробництва, є спрощення процедури сертифікації, скасування технічних умов, ліцензій на ряд продукції.

На сьогодні в рамках інтеграції вже було проведено ряд реформ, зокрема в податковій політиці, котрі не завжди позитивно оцінюються експертами (і самими підприємцями). Серед них можна назвати:

- введення спеціальних ПДВ-рахунків, що спричиняє «замороження» обігових коштів, адже якщо раніше ПДВ перераховувався до бюджету в кінці звітного періоду, то тепер по кожній реалізації відповідна сума перераховується на спеціальний рахунок, звідки її вже не можна «зняти». Таким чином, якщо до впровадження даного нововведення кошти залишалися в обігу, то тепер вони вилучаються;
- скасування податкових пільг в АПК (відміна спецрежиму ПДВ) – спочатку було запропоновано залишати у розпорядженні аграріїв лише 25% ПДВ, однак після масового виявлення невдоволення серед них (таке рішення

спричинило б масове банкрутство серед фермерів), було прийнято компромісне рішення;

- зміни ставок податку для тих, хто знаходиться на спрощеній системі оподаткування (зростання їх на 1%) на фоні зниження об'єму максимального річного доходу. Таким чином, скорочується кількість так званих спрощенців, що теж викликало обурення серед власників невеликого бізнесу. Проте з іншого боку, іноді експерти відзначають це як позитивний момент.

Проте не можна не відмітити і позитивні зміни в даній сфері – зниження розміру єдиного соціального внеску, що сплачує підприємець до 22% (проти 41%), що знижує тиск на фонд оплати праці.

Слід зазначити, що більшість реформ спрямовані на забезпечення умов інтеграції до ЄС. Вони спрямовані в першу чергу на покриття великого дефіциту бюджету України, а тому досить часто передбачають введення акцизів, зростання ставок податків і зборів, введення нових податків. І хоча мета таких нововведень є наближення нашої держави до інтеграції в європейське співтовариство, проте їх виконання лягає на плечі малого та середнього бізнесу, котрий і так змушений функціонувати в стресових умовах. Навіть такі прості вимоги, як встановлення касових апаратів для підприємців, котрі працюють з готівкою, викликають невдоволення серед них, оскільки тягнуть за собою зміну системи діяльності підприємства та понесення додаткових витрат. Але саме це є одним з найпростіших і найефективніших способів боротьби з укриттям та невивплатою податків, оскільки сприяє прозорості діяльності підприємства.

Висновки. Наукова новизна роботи полягає у систематизації та оцінці впливу вимог асоціації з ЄС на малий та середній бізнес, котрий є основою розвитку України.

Практичне втілення реформ, спрямованих на виконання даних вимог, показало, що наше суспільство та бізнес не може сприймати ті нововведення, котрі тягнуть за собою певні ускладнення у поточному періоді, але згодом призведуть до покращення і полегшення середовища діяльності.

Можна говорити про суперечливість впливу вимог асоціації з ЄС, оскільки в короткостроковій перспективі їх виконання може призвести до появи додаткових складностей і загроз діяльності МСП. Проте у перспективі це сприятиме виходу малого бізнесу на нові, зовнішні, ринки з більш конкурентною та якісною продукцією, можливістю доступу до більш якісної і дешевшої сировини, полегшення умов діяльності МСП, що у кінцевому рахунку призведе до стимулювання зростання не лише кількості МСП, а й збільшення їх частки у структурі виробництва доданої вартості.

Проведення реформаційних процесів повинно враховувати перш за все інтереси найбільш чисельної ланки економічної системи України, котра тим

не менш являється ключовим роботодавцем та базою розвитку економіки держави.

Література:

1. Парламентські слухання на тему: "Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу" 30.09.2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/116305.html

2. Додана вартість за витратами виробництва підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності у 2014 році [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/fin/dvvvp/dvvvp_2014_u.htm

3. Собкевич О.В., Шевченко А.В. Перспективи інноваційного, науково-технічного і виробничого співробітництва України ЄС в умовах дотримання національних економічних інтересів [Електронний ресурс] / О.В.Собкевич, А.В.Шевченко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 3/2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzizvru_2015_3_20.pdf

4. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page